

נחיצות עבודת הקרבנות כיום, והתפילה לחידושה

איל דודסון

כאשר בדעתנו לעסוק ב"טעמי מצוות הקרבנות", עלינו לצאת מנקודה בסיסית ראשונית, המבוססת בדברי ר' חיים מוולאז'ין: מסופר בגמ' (ברכות י') על חיזקיהו מלך יהודה, שנמנע מלשאת אשה, כי ראה בעיני העתיד שבניו עתידים להיות רשעים. ישעיהו הנביא הוכיחו על כך (מלכים ב', כ'), וטען שעליו לעשות את המוטל עליו "כי טעמי המצוות עד תכליתם", כותב ר' חיים, "לא נתגלו עדיין לשום אדם בעולם, אף למשה רבינו ע"ה, רק לאדם הראשון קודם החטא, והוא היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, והאור ששימש ביום ראשון שהיה אדם הראשון צופה... כי התורה הקדושה אצלה מלמעלה ראש, מעל כל ההשגות, ואיך אפשר שיהא הדבר מסור להשגת האדם לשנות מהלכתם וסדר זמנם ע"פ רוח דעתו והשגתו... " ("נפש החיים", שער א', פכ"ב).

לא האדם מודע למכלול הרבדים הטמונים במצוות הקרבנות, והתורה בכללותה לא נכתבה ע"י בן-אנוש, ולא כל מה שבן-אנוש איננו מסוגל לתפוס בשיכלו, איננו קיים או איננו נכון, כפי שאמר הרשב"א: "שהדברים נעלמים בתורה, בקרבן, וכיו"ב מורים על מעלת הקרבן, שהדבר הנסתר הנעלם הוא מורה על עילויו, כעניין הא-לוקות, כי מהותו וענינו נסתר מכל אדם ואפילו מן המלאך".

הרמב"ם, בהלכות מעילה פ"ח ה"ח, מכניס את הקרבנות לקטגוריה של "חוקים", שעליהם "אמרו חכמים: חוקים חקתי לך, ואין לך רשות להרהר בהן! ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואומות העולם משיבין עליהן".

כמו הרמב"ם והרשב"א נקטו גם רבים אחרים בגישה זו.

אולם תמוה ביותר, כיצד הרמב"ם שקבע ש"אין לך רשות להרהר בהן", לא רק שמהרהר בהן, אלא אף סוּחַף אחר דבריו ויכוח קשה, הרהורים קשים, ובשמו עתידים לנופף מנדלסון וראשי תנועת ההשכלה וההתחדשות באירופה במאה הקודמת.

הרמב"ם, ב"מורה הנבוכים", ח"ג פל"ב, מעמיד אותנו על מציאות עובדתית הסטורית: בתקופה שקדמה למתן תורה, היה מקובל באנושות כולה להקריב קרבנות ממני בעלי חיים לאליליה. הקב"ה, המכיר את אופי האדם, ידע שאם יבוטלו נורמות עקרוניות שכה מקובלות בחברה העולמית, כהקרבת קרבנות לא-ל, לא תוכל דעת האדם לסבול סטיה חדה כל כך, והוא יעדיף לסלוד ולרחוק. משום כך, צוו בני ישראל להמשיך בעבודה מסוג זה, אולם להסב אותה לשם ה'.

הפרובלמטיות בגישה זו זועקת: אם אמנם זו הסיבה, האם עלי להרגיש צורך בחידוש העבודה בירושלים? האם שלוש פעמים ביום, בשעת העבודה שבלב, אני מבקש למעשה שתתחדש העבודה על מנת שאתרחק מהרגלי העבודה הזרה שלי?? הלא כיום איש איננו סובל מהרגלים כאלו, כך שיש צורך להרחיק אותו ע"י "ערמה א-לוקית"??!

ואם אמנם אינני זקוק לכך כיום, היתכן ליחס למצווה כלשהי, ובמיוחד למצווה מרכזית כמו זו שעליה נכתב ודובר כה רבות בהגות ישראל, ושהיא אחת משלושת היסודות שעליו העולם עומד (אבות פ"א, מ"ג), ערך ארכיאולוגי בלבד?!

מקורם של קשיים אלה, הוא במספר שגיאות שרשיות: ראשית, בכל התחומים בכלל, ובתחום טעמי הקרבנות בפרט, אין זה נכון להשקיף על נתון מסויים מזווית ראייה אחת, ולהסתפק בה.

בנושא מורכב, כטעמי הקרבנות בפרט או טעמי המצוות בכלל, קיימת קשת רחבה בעלת גוונים רבים, מרכיבים רבים וזוויות שונות. כל זווית נכונה כשלעצמה, אולם הדברים במלואם יזכו בהארה האמיתית שבהם, רק לאחר הקפת כל הזוויות כולם.

שנית, הסקת מסקנה בהסתמך על דברי רמב"ם אלו בלבד, משקפת תפיסה חלקית, היבט חד-גוני בדברי הרמב"ם. (על שני שורשים אלו, חזר ועמד הרב אביאור בשיעוריו). הלא הרמב"ם עצמו הוא זה שכתב "והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע... ויצרו של אדם נוקפו בהן... וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן...!". הלא הרמב"ם עצמו הוא זה שתחת קולמוסו נכתבו ספר הקרבנות וספר העבודה, ובהם ירידה לפרטי הפרטים של הלכות קרבן פסח, מעילות, שגגות, הלכות בית הבחירה, ביאת המקדש ועוד ועוד, ועל הלכות אלה סומכים היום בסוגיות מעשיות.

וכי מתקבל על הדעת להניח שהרמב"ם כילה זמנו במחקר ארכיאולוגי או הסטורי? ואם נניח כך, מדוע לא הפריד הרמב"ם את "המחקר הארכיאולוגי" מספר ההלכה שלו? יש לזכור כי מעבר להכל קיים הבדל מהותי בין ספר "מורה הנבוכים" ובין "היד החזקה". שניהם נכתבו אמנם בידי אותו מחבר, אולם על רקע שונה. ספר "מורה הנבוכים" הוא ספר הוראה לנבוכים בדורו של הרמב"ם, והוא חלק ממערכת ההגנה במלחמה שניהל, מפני רעיונות זרים שחלחו ללב היהדות. ספר "היד החזקה" מאידך, הוא ספר-ניצחי, מדריך להלכה הניצחית, ומשום כך אף מערכת השיקולים בו שונה. הטעמים שבהם נקט הרמב"ם כאמצעי לחימה במלחמת החרמה שלו לזיקוק הא-לוקות, איבדו מערכם בספר ההלכה שלו, ולא משום שאינם נכונים, אלא משום שבעיני האחר העדיף לנקוט בטעמים בעלי איכות ניצחית, כאלו שלעולם יהיו אקטואליים, ולא בטעמים העשויים להתקבל בתקופות מסוימות בלבד.

על כל פנים, הרמב"ן יצא בהתקפה קשה ונרגשת נגד גישה זו, שהובאה בשם הרמב"ם - "דברי הבאי!" "יעשו שולחן ה' מגואל!".

במילים בוטות אלה ואחרות, הוא דוחה אותה, ומושיב גישה אחרת תחתיה: הקרבן בא לכפר על חטא האדם. כל קרבן מסודר ומוטעם לפרטי פרטים. איברי האדם שחטאו חייבים כפרה, ובמקומם באים איברי הבהמה ונשרפים ככפרה (רמב"ן, ויקרא א', ט'). גישה זו תפסה מקום נכבד בכתבים רבים אחרים, והיא פותחה והוסברה בהרחבה. אברבנאל, למשל, מתבסס גם עליה בעומדו על טעם איסור הדם (ויקרא י"ז, י"א).

כדרך אגב, ברצוני להזכיר את האופן הקיצוני ביותר של הגישה זו, שאיתו אנו נפגשים בפירוש "חתם סופר" לתהלים נ', ז': המצב האידיאלי הוא שהאדם יקריב את עצמו ממש, וזה כאשר הוא צדיק וקרוי "אדם", אך כרשע הקרוי "בהמה" עליו להקריב בהמה! (עיין גם אלשיך, ויקרא א', ב'). על כל פנים, היה זה הריטב"א שטען שהתקפת הרמב"ן היתה הסטרית, בהולה, כמובן מפני שחש לחילול ה', עד כדי כך שלא עיין די בדברי הרמב"ם, כדבריו ("ספר הזכרון", פרשת ויקרא). אנו, למרות המילים החריפות שבהן נקט הרמב"ן, ולמרות שבא נגדו "בטענות חזקות, והיכה על קודקוד סברתו מכות גדולות ונאמנות, לא זורו ולא חובשו" כלשון "עקידת יצחק" (תחילת פרשת ויקרא), אך לאור האמור לעיל ולאור הדברים שעתידים להיאמר, לא מוכרחים לראות את שתי הגישות כסותרות, אלא כשני גוונים בקשת הזו של טעמי מצוות הקרבנות, ואמנם הם גוונים מרכזיים בה.

הריטב"א עצמו שם, ואף אכן שועיב בדרשותיו לפרשת ויקרא, ראו את הדברים כך: הקרבן אמנם מסודר ומוטעם לפרטי פרטים, ולו טעם עמוק ונשגב, ואמנם גם הרמב"ם ידע על כך, אולם מה שאמר זה על מנת להשיב תשובה נאותה לאפיקורוס.

גם אברבנאל, "צפנת פענח" ו"משך חכמה" ראו את הדברים כמשלימים ולא כסותרים. ע"פ הבנת אברבנאל, הרמב"ם סובר שהקרבנות הם אמנם אמצעי להתדבקות בקב"ה, אך לא מכחיש שהם אף מטרה בפני עצמם. דהיינו: לו היה מבטל את הקרבנות, לא היו

מסוגלים בני האדם לסבול את התפנית החדה, והיו מתרחקים לחלוטין. אמנם כך, ואמנם צוו להסב את העבודה לשם ה', ומתוך כך יתדבקו בו. ולכאן אפשר לדבק את גישת הרמב"ן: לאור המציאות הזו, העבודה הזו עצמה קיבלה ערך של כפרה (אברבנאל, הקדמה לספר ויקרא, פרק ד').

ה"צפנת פענח" מציג זאת אחרת: לעבודה זו היה ערך עוד קודם שהיה לה ערך של עבודה זרה. עוד בימי אבות האנושות היתה מוכרת עבודה כזו, ואז לא היה צורך בגזירה של הרחקה מע"ז. הקב"ה ברא את האדם החומרי כך שיזדקק לאמצעים חומריים על מנת להתקרב אליו, לרוחני. במרוצת השנים "קלקלו האומות" והעבודה הזו הפכה לשמש בבתי עובד אלילים. לתורת ישראל, הסולדת מקירבה כלשהי לעבודה אלילית, היה ראוי לנקוט בשיטת "ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחווי קשת", אך היא נקטה בהיפך הגמור משיטה זו, ופסקה להמשיך לאחוז ולקיים את העבודה, באופן המרומם המקורי שלה, כפי שהיתה מקובלת בקרב ציבור יראי-ה' מאז ומתמיד, ובכך להסב אותה מן הזיוף הנוכחי, המתגלם בעבודה האלילית.

שתי צפרים תופס בידו ר' יהודה מטראני ("צפנת פענח", דרשות על התורה, עמ' תי"ג, הוצאת ונציה): בכך לא יסטו בני האדם מהעבודה שלה רגילים (הרמב"ם), וכך גם לא תאבד התכלית הראשונית הבסיסית של עבודה זו, והיא הכרח האדם כחומרי להתדבק אל בוראו באופן חומרי (דומה לגישת הרמב"ן).

ברוח דומה ראה את הדברים "משך חכמה", וגם מדבריו משתמע שהרמב"ם אמנם ידע שלקרבות טעם נפלא ועמוק, וזה נכון לגבי עבודת הקרבנות בבית המקדש שבירושלים. אך הדברים שאמר בפרק ל"ב ב"מורה הנבוכים", היו מכוונים לעבודת הקרבנות שבבמות, והעבודה שהיתה בבמות היתה אמנם להרחיק את בני ישראל מעבודת האלילים (הרמב"ם), אולם אותה עבודה בבית המקדש נשאה אופי עמוק ותוכני (הרמב"ן).

המיוחד בגישה זו, המובעת בארבע הדיעות האחרונות שהעליתי, הוא שכולן לא התעלמו מן הבעייתיות שבדברי הרמב"ם ולא בטלו אותו וכד', אלא אדרבה, שילבו את הגוון שהעלה עם גוונים אחרים, והראו איך יתכן, ביחד עם דברי הרמב"ם, שהקרבות רלוונטיים אף להיום, וזאת מכיוון שטעמם עמוק ונפלא, ומכיוון שהאדם זקוק להם ככפרה.

על מנת להשחז את הבנת דברי הרמב"ם בפרק ל"ב, ראוי להזכיר את דבריו בפרק מ"ו באותו חלק שבאותו ספר: הקרבת בהמה, בקר וצאן לה', היא בבחינת משקל נגד לעובדי האלילים, שנמנעו משחיטת מינים אלה, ויחסו להם חשיבות אלילית.

לכאורה סתירה מיניה וביה! הרמב"ם בפרק ל"ב, אומר שהקרבות באים דווקא בגלל שעובדי ע"ז השתמשו בהם כאמצעי לעבודת אלוהים, והנה ארבעה-עשר פרקים מאוחר יותר הוא אומר שכל מה שהם לא עשו, אנו חייבים לעשות?!
אולם אין הדברים סותרים, אלא להיפך, משלימים. בפרק ל"ב מציג הרמב"ם את העקרון שבעבודת הקרבות, אך כשעומדים בפני השלב המעשי, יש להרחיק כל דימוי של עבודה זרה, וזוהי הרי המטרה: להטות את הסוטים אל דרך הישר.

נציין אף שהרב משה הנרבוני התעקש להבין את הרמב"ם כך: "לא שציווה הקרבן להרחיק מע"ז, אבל ציוונו בו לעבוד את ה' כמו שהורגלנו לעבוד אלוה בו".

"שם טוב", מנושאי כליו, אמנם חלק עליו, אך על כל פנים, לעקרון שעליו עמדנו בדברי הרמב"ם אין זה מוריד ואין זה מעלה, וכאמור גישת הרמב"ם איננה עומדת בסתירה לגישות האחרות, אלא אדרבא, משמשת כגוון במכלול של גוונים ומשלימה אותם. [אוסוף בחטף, שקדמו לרמב"ם חכמי המדרש, בנקיטת גישה הדומה לשלו. כך, למשל, בשמות רבה ט"ז ובילקוט בא, ר"ו.

גוונים רבים נוספים, אמנם באו לידי ביטוי בספרים רבים.

ננסה לעמוד על אחדים מהם, עד מקום שידינו מגעת:
"בשעה שמתנדבין קרבן, נשחט ונזרק הדם על גבי המזבח, מעלה אני עליכם כאילו נפשכם הקרבתם". על רעיון זה כבר עמדנו, ובלשון זה הוא בא לידי ביטוי במדרש חפץ ובילקוט תימני. "ספר החינוך" מסביר שני אפנים של הכפרה המתבטאת בקרבנות:

ראשית, אדם החוטא מתחייב בטירחה עצומה: עלייה לירושלים, הבאת קרבן, שחיטתו ועוד כהנה וכהנה. להבא, בטרם יחטא, יקח בחשבון איזו טירחה מצפה לו לאחר החטא, וימנע ממנו. ושנית, שחיטת הבהמה מעמידה את האדם על מקומו ביחס לבהמה. הנה חטא, ובכך מחק את ההבדל העומד בינו ובין הבהמה - השכל! כעת עליו לבצע פעולה נגדית: להביא בהמה, שאליה התדמה בעווננו, אל מקום העילוי השיכלי, הוא המקום הקדוש ביותר, ישחט אותה, ובכך יביע את ביטול הבהמיות שבו, ויעמוד מטהר כאדם במקום הקדוש הזה לאדם ("החינוך", פרשת תרומה, מצווה צ"ה, מצוות בניין ביהמ"ק).

אבן עזרא רואה את הכפרה יותר כמובן של דורון ומתנה, כתגובה שלנו על איסור שביצענו. אבן עזרא מרחיב את מישור הכפרה האישית, ומסביר ששורש הקרבנות הוא בכפרה הכללית. לו יצויר שעם ישראל היה ממלא את הציפיות, והיה מראשיתו ממלא את יעודו כממלכה כהנים וגוי קדוש, אמנם לא היה נדרש להקריב קרבנות, מפני "שהוא חסרון למין האדם, הנברא בצלם ודמות, שיצטרך להביא בהמה עבורה", אך בני ישראל איכזבו וסרחו, והוזהרו על קיום המצוות, אולם הם שבו וסרו מן הדרך. במתן תורה לא צוו על הקרבת הקרבנות, אך מעשה עגל המסיכה לאחר המאורע ההוא, הביא את הקב"ה להקדים רפואה למכה, ולצוות על עגל הקרבן כעבודה לשמו.

כך גם מסביר ספורנו, שאמנם לא צוו על כך ישראל במקור, אולם לאחר חטא העגל, עודכן ציווי הקרבנות בהתאם לרמתם הפחותה ("כוונה התורה", אות ה' - ז').

גם אברבנאל, בפירושו לירמיה ז', כ"א, מסביר שהקרבות הם צורך שהתעורר אחרי חטא העגל. האדם, אם כן, זקוק לקרבן כאמצעי לכפרה, אך לא רק לכפרה זקוק האדם.
האדם זקוק לכל, דרכו יבטא את הקשר בינו ובין קונו.

רב סעדיה גאון מסביר שהקרבות משמשים בתפקיד הכלי הזה. אנו טורחים ומביאים ממיטב רכושינו, ומהמאכלים הערבים ביותר עלינו, ובכך מבטאים את שיא מאמצינו להתקרב אליו, ומיחלים שגם הקב"ה במיטב שדהו ובמיטב כרמו ישלם לנו, וישמור עלינו כפי יכלתו (הבלתי מוגבלת) ("אמונות ודיעות", מאמר ג', פ"י).

ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל מוצא את העקרון הזה בתוך המילה "קרבן". מילה זו, מקורה בשורש ק.ר.ב., ומכאן מטרחה: לשמש כאמצעי מקרב בין הקב"ה ובין בעלי הקרבן (ויקרא א', ב'). גם המהר"ל, ב"באר הגולה", עמ' מ"ב, עומד על רעיון זה. אף רבי יהודה הלוי ב"הכוזרי", מאמר ב', כ"ו, עומד על הקשר שמבטא הקרבן: "להורות כי הא-לוק מרוצה מן הסדר הטוב בחיי האומה וכהניה, ומקבל את מתנותיו כביכול, ושוכן בקרבם לכבוד להם".

ספרי המחשבה האחרונים עמדו ופיתחו נקודה זו.

הרב אלימלך בר שאול, ב"מערכי לב", פ"ו, ערך הקבלה בין הקשר המבוטא ע"י הבאת קרבן בין האדם למקום, ובין מערכת הנימוסים הקיימת בין האדם לחבירו. הבאת מתנות, שיגור פרחים, דברי ברכה, מכתב חס, לחיצת ידיים, חיבוק ונישוק מעידים על קיומה של שפה מיוחדת, חיה, מוחשית, המתבטאת במעשים סימליים, המשמשת ככלי ביטוי לרגשות ולמחשבות. מסתבר שכלי הביטוי המוחשי, הסימלי הזה, עשיר יותר מכלי הביטוי המילוליים. המילים הם תרגום המחשבה גרידא, אולם שפת הסמלים חושפת כלפי חוץ את הרגש הפנימי, ולכל רגש ולכל חלק ממנו יש צורה ויש ניב משלו.

גם ביחסים שבין אדם לבוראו קיימים צרכי נפש. אנו מצווים על האהבה, על היראה, על התשובה, על הכניעה ועל שאר חובות

הלבבות, וגם בתחום ריגשי זה אנו זקוקים לאמצעי חי, סימלי, מעשי, אשר יבטא אותו. גם בתחום זה, לא יספיק הכושר המילולי של האדם לבטא את עומק רגש הנפש שלו.

למטרה זו באו הקרבנות, וציווייהם באו להדריך את הרגש שלנו, לבל יודרך ע"י השפעות זרות, וגם כאן יש רמות שונות, ניבים שונים, ביטויים שונים. יש סוג חוטאים ויש סוגי חטאים. יש עולות, יש זבחים, מנחות, נסכים, קטורת, שירה והם ניבי הביטוי הסימלי.

ספרי מחשבה נוספים מדגישים שלפי אמונת ישראל, אין לפולחן שום ערך, כי אם מצווה א-לוקית, המגלמת חסד א-לוקי. בכך נבדלת אמונה זו מהאמונה האלילית. לפי התורה האלילית גורל האלוהים תלוי בפולחן ובמקדש, ואילו לפי תורת ישראל אין לא-לוקים צורך כלל בקרבן, אלא לאדם יש צורך בו, והוא מסמל את החסד הא-לוקי כלפי היצור שברא כצלמו בדמותו.

המהר"ל מבליט נקודה נוספת, מעניינת ומשלימה ("גבורות ה'", פס"ט): הקרבנות גם מבליטים את יחוד ה' בעולם. ע"י כך שאני פועל את פעולת החזרת נשמת הבהמה אל בוראה, אני מבטא את העקרון היסודי שהכל בא מה', והכל שב אליו. כלומר, ע"י הקרבת הבהמה אינני "מוסיף" דבר לא-לוקים, אלא אדרבה, מבטא את ההיפך הגמור מתפיסה זו.

היוצא מכאן, שאין להכחיש שלקרבנות ערכים הלקוחים מן העבר והשייכים לעבר, אולם אין זה סוף פסוק: "אע"פ שנתחלפו התכונות הפנימיות של המדעים בכמה עניינים רוחניים חשובים, בחילוף התקופות והזמנים, מכל מקום התכונה הכללית הולכת ומקפת את כל הזמנים וחליפותיהם... זרמי החיים משתנים בתוארם, אבל חוט החיים אחד הוא ועובר בכל...". כותב הרב ראי"ה קוק זצ"ל במאמר "טללי אורות", ומסביר:

אם אידיאה רוחנית אחת קמה וסותרת אידיאה רוחנית קיימת, האידיאה הקיימת יכולה להתבצר בעמדתה ומשם להשיב מלחמה שערה, אך יתכן שתנצח ויתכן שלא, אולם ודאי שתנצק. אך אילו תנקוט בטקטיקה של פריצת נתיב תוך סחיפת האלמנטים החיוביים מהאידיאה היריבה, הרי שתמצא עצמה בעמדה שלטת ודאית, שתבטיח נצחון ודאי.

ולעתיד לבוא, לכשתהיה התדברות בין היריבים, תוכל השלטת לאחד תחת דגלה את הקטנות ממנה. הדברים משולים להתמודדות היהדות עם עבודת האלילים ו"חיקוי" מעשה הקרבנות ע"י היהדות. לעתיד לבוא, ותוך כדי ההווה, היא משמיעה את קולה ואת מסריה בעולם הגדול, ובנקיטת שיטה זו, גם עובדי אלילים הרגילים להקריב בהמות לאליליהם, יכולים למצוא מכנה משותף תחת דגלה של היהדות.

הדברים אמנם נוגעים לעבר, ולכאורה היכן מקומם בערכי העתיד? שאלה זו משקפת הסתכלות חלקית על מכלול הדברים, ולאחר שנבחן את כל צדדי טעמי הקרבנות ניווכח ש"מתגלה לפנינו זרם חדש המתראה לנו בצורה מבהיקה מאוד בתור נושא כללי לטעמי המצוות, המבטיח לנו מעמד הסטורי איתן גם לעתיד".

ואמנם חלילה, לא התימרתי כאן לבחון את כל צבעי הקשת הרחבה הזו הנקראת "טעמי מצוות הקרבנות", ואינני יכול אפילו להעיז ולחשוב כך. גם אחרי שאבחן את כל פרטי הדינים, שעליהם עמדו התנאים והאמוראים, ואת ספרי ההלכה וההגות שנכתבו אחריהם, לא יתכן שאתימר לכך למרות שהקשת תהיה צבעונית הרבה יותר, שהרי לטעם הא-לוקי הנשגב והנעלם לא אגיע, כל עוד אשתייך למשפחת האדם.

על כל פנים, לאור הדברים האמורים, ניתן במעט להבין כי "אחרי החורבן הגדול אשר נחרבנו, אחרי אשר נשרף בית מאוויינו ונוטל כבוד מבית חיינו, אחרי אשר נפזרו עצמינו לפי שאול,

וקול החיים הפנימיים, החזיקם והאמיצים באומץ א-לוקי הגבורה והנצח, נדם והושפל, אי אפשר לנו גם לצייר את גודלם ואת עוזם, את פארם ואת טהרתם, של תפקידי החיים האדירים, הטהורים והקדושים, הנאזרים בגבורת קודש, של עבודת הקודש והמקדש".

לאור דברים אלה, שנכתבו ע"י הרב קוק זצ"ל ב"עולת ראייה", ח"א, עמ' קי"ז - קי"ח, המבטאים את עניין ההתעלות הרוחנית שעם עבודת הקודש במקדש, ניתן לסכם את דברי הנביאים המבקרים בחריפות את עבודת המקדש שלא נשאה אופי ראוי (מיכה ו', ו'-ח'; ירמיה ז', כ"א - כ"ב; שמואל א', ט"ו, כ"ב ועוד), ולבטא זאת כפי שהטיב לעשות רש"ר הירש בפירושו לפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח'):

"... יתבררו לנו שני דברים בוודאות גמורה: א. המשמעות של "ושכנתי בתוכם" מפליגה הרחק מעבר להשכנת השכינה במשכן גרידא, ועניינה, אליבא דאמת, קירבת ה' בתוכנו עם קיום הברית שבינו לבין ישראל, דבר המתגלה בהשראת שמירתו וברכתו על פריחת כל חיי הפרט והכלל. ב. עם זאת אין ה' משרה את שכינתו, שמירתו וברכתו ע"י הקמת המשכן וקיומו ע"פ פרטיו ודקדוקיו גרידא, אלא רק בקידוש כל חיינו הפרטיים והציבוריים והקדשתם למען קיום מצוות ה'.

דבר זה לא זו בלבד שנתאמח במאורעות ההסטוריים של חורבן משכן שילה ושל שני החורבנות של המקדש בירושלים, אלא המקרא עצמו מדבר עליו בהטעמה ובאזהרות מפורשות... למשל, ירמיה פרק ז'.

מכל מקום מבשר הכתוב כי "ושכנתי בתוכם" יבוא בעקבות "ועשו לי מקדש". לפיכך "מקדש" אינו אלא הביטוי של אותו תפקיד כולל, אשר מילוויו הוא תנאי להשכנת השכינה בישראל כמובטח.

בהודעה הזאת: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - כלולים איפוא שני מושגים, שכל בנייין המשכן וכליו יהיו ביטויים הסימלי. המושגים האלה הם "מקדש" ו"משכן". "מקדש" מבטא את מכלול התפקיד שעלינו למלא כלפי ה'. "משכן" מבטא את היעודים המובטחים לנו מה' בעקבות מילוי תפקידנו. "מקדש" מורה על קידוש כל חיינו הפרטיים והציבוריים והקרבתם על מזבח קיום תורת ה'. "משכן" מורה על השכנת השכינה המיועדת לנו והמתגלה בהשראת ברכת ה' ושמירתו על שגשוג כל חיינו הפרטיים והציבוריים...

קדושה זו וקירבה זו, הווה אומר: יחס הברית ההדדית בין ה' וישראל, הנוצר ע"י מתן תורה וקבלת התורה - זוהי המסגרת שבתוכה עלינו לבקש ולמצוא את טעמי המשכן בכללו ולפרטיו...". לקב"ה, אם כן, אין כל חפץ בקרבנות, אם אינם מוקרבים לשמו באופן הראוי והנרצה, ועל כך יצאה זעקת הנביאים.

ונסיים בהמשך ציטוט דברי הרב קוק זצ"ל, ב"עולת ראיה"

שם:

"ובכל זאת, כל הגיון רוחנו וכל עמדת הנשמה שלנו, הם מיוסדים וקיימים ע"י האור הזורם מיני אז, מימי עולם ומשנים קדמוניות, וחי התפילה שלנו, המשיבה לתחיה את נשמתנו, הנדכאה בדכאון גלי הגלות והשפלות, הם כולם יונקים מלשד החיים, שנשאר לנו לפליטה עדי עד, עד אשר יבוא היום וישראל ירומם אף ינשא, וישוב אל אוהלו ככתחילה בהדרת כבודו ותפארתו. והננו עומדים מלאי גאון ומלאי שברון, מלאי חדווה ומלאי מרירות, מלאי יגון ומלאי נחמה ותקווה, לקראת החזון הגדול, הנפתח לפנינו בתור אוצרה החי והרענן, שממנו אנו לוקחים חי עבודה, חי תפילה וחי עליצות לב ונפש בא-לוקי ישענו, מגדולתו של עברנו הגדול, שהוא מקור העתיד הנהדר, המלא אוצרות חי קודש קודשים, להאומה ולבניה, להאנושיות כולה ולכל היצור, אשר ישוב לכבודו והדרו בעת אשר ישמה ישראל בעושיה, בני ציון יגילו במלכם, וימלוך ה' לעולם, א-לוקיך ציון לדור ודור, הללוי-ה".